

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Спеціальність 035 «Філологія»

***Формування фонетичних умінь і навичок на початковому етапі
навчання іноземної мови***

Допущено до захисту « ____ » _____ 2020 р.

Зав. каф. германської філології _____ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконала:
студ. групи ПР-63
Патяка Дарія Романівна

Науковий керівник:
ст. викл., канд. філол. наук, доц.
Прокопенко Антоніна Вадимівна

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	6
1.1 Структура та зміст фонетичної компетентності.....	6
1.2 Етапи формування фонетичної компетентності.....	10
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	14
2.1 Роль фонетичної зарядки на початковому етапі навчання іноземної мови	14
2.2 Система вправ для формування фонетичних умінь і навичок	16
ВИСНОВКИ.....	22
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	24
ДОДАТКИ.....	24

ВСТУП

Питання про місце і роль фонетичних умінь і навичок у навчанні іноземної мови неодноразово піднімалося у методиці викладання іноземних мов. Перший інтерес до проблеми їхнього формування виник у момент, коли в навчанні іноземної мови пріоритетним став розвиток умінь і навичок усного мовлення. Протягом останніх десятиліть зростаючою увагою відзначені проблеми сприйняття мови.

У вітчизняній і зарубіжній методиці навчання іноземним мовам завжди приділялася достатня увага питанням формування слухо-вимовних навичок або, іншими словами, продукції і рецесії мовленнєвих повідомлень. Однак зростаючий останнім часом інтерес до феномену міжкультурної мовної комунікації потребує глибшого осмислення закономірностей сприйняття і продукування мови.

Розуміти іншомовну мову – головна мета, до якої прагнуть учасники комунікації. Таким чином, учень повинен, з одного боку, мати розвинений мовленнєвий слух, що дозволяє здійснювати вірну інтерпретацію отриманого мовленнєвого сигналу, з іншого боку, володіти необхідними артикуляційними навичками, щоб вміти адекватно кодувати іноземну мову.

Тож, в умовах немовного середовища, на початковому етапі навчання іноземної мови, постановці фонетичних навичок слід приділяти значну увагу. Сформованість фонетичних навичок є неодмінною умовою адекватного розуміння мовного повідомлення, точності вираження думки і виконання мовою комунікативної функції.

Саме початковий етап навчання іноземної мови є найважчим і відповідальним. Тут відбувається формування не тільки фонетичної бази, але і всіх інших тісно пов'язаних з нею навичок і умінь. Становлення фонетичних навичок включає: ознайомлення зі звуками, тренування учнів у їхній вимові, застосування набутих навичок в усному мовленні.

Тож, необхідно зауважимо, що тема бакалаврської роботи «Формування фонетичних умінь і навичок на початковому етапі навчання іноземної мови» є **актуальною**.

Аналіз літератури засвідчив, що проблемою формування фонетичних умінь і навичок на початковому етапі навчання іноземної мови займалися, як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, такі як: Бігич О. Б., Борецька Г. Е., Гордєєва А. Й., Дем'яненко О. Є., Захарченко А. О., Коваленко О. Я., Паршикова О. О., Роман С. В., Ділінг Г., Хіршфельд У.

Об'єктом дослідження є особливості формування фонетичних умінь і навичок, в той час як **предметом роботи** є розробка системи вправ для формування фонетичних умінь і навичок на початковому етапі навчання іноземної мови.

Метою бакалаврської роботи є вивчення особливостей формування фонетичних умінь і навичок на початковому етапі навчання іноземної мови.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1. Розглянути структуру та зміст фонетичної компетентності.
2. Описати етапи формування фонетичної компетентності.
3. Охарактеризувати роль фонетичної зарядки на початковому етапі навчання іноземної мови.
4. Проаналізувати систему вправ для формування фонетичних умінь і навичок.

Методи дослідження. У бакалаврській роботі були використані такі методи: логічного узагальнення, описовий, порівняння та систематизації психолого-педагогічних та лінгвістичних досліджень.

Теоретична значущість полягає у можливості використання результатів дослідження у таких теоретичних курсах як: «Принципи відбору фонетичного матеріалу», «Вимоги до вимови», «Види фонетичних навичок», «Ознайомлення учнів з новим фонетичним матеріалом», «Методична типологія фонем», «Аналітико-імітативний підхід до навчання вимови», «Види вправ для навчання фонетики», «Вправи у слуханні та вправи у відтворенні», «Ознайомлення учнів

з новими ритміко-інтонаційними моделями», «Навчання інтонації», «Проведення фонетичних зарядок».

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані в розробці практичних курсів з англійської мови та методики викладання іноземних мов.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел (25 позицій), додатків та анотацій. Загальний обсяг роботи складає 29 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1.1 Структура та зміст фонетичної компетентності

Перехід до нових освітніх стандартів, а також досягнення лінгводидактики в останні десятиліття спонукають учених до уточнення, а в деяких випадках і переосмислення мети і змісту навчання іноземної мови. До складу умінь, якими повинен опанувати учень, увійшли поняття «компетентність» і «комунікативна компетентність» як знання, вміння і навички, які забезпечують індивіду можливість здійснення функціонально спрямованого мовного спілкування. Аналіз процесу навчання іноземним мовам свідчить, що багато авторів наголошують на необхідності формування у тих, хто вивчає іноземну мову відповідних компетентностей [8, с. 38].

Однак комунікація неможлива без уміння реалізовувати знання мовних і соціокультурних реалій на фонетико-фонологічному рівні. Учні повинні володіти не тільки граматичним і лексичними аспектами мови, а й вміння фонетично правильно оформлювати свою мову. Тому однією з цілей навчання іноземної мови є формування в учнів знань про нормативний склад фонетичних елементів (фонем та інтоном), умінь ними користуватися і навичок автоматизації їх відбору та комбінування. Звідси випливає, що у процесі оволодіння іноземною мовою відповідні навички повинні постійно вдосконалюватися.

Проблемі фонетичної компетентності приділялася увага лінгводидактики. Зокрема, вченими розробляються методики формування і вдосконалення окремих аспектів фонетичного оформлення мовлення, пропонуються різні підходи до визначення складу фонетичної компетентності [14, с. 43].

Аналіз наукової літератури свідчить, що серед учених немає єдиного погляду на визначення поняття фонетичної компетентності. Деякі вчені цю компетенцію називають фонологічною (С. Л. Бобир) або фонетико-фонологічною (Н. Л. Гончарова) [12, с. 54].

Так, деякими вченими фонетична компетентність розуміється як здатність індивідів оперувати знаннями щодо функціонування сегментних і супrasegmentних одиниць фонетичної системи мови в мовленні, що не відповідає, на нашу думку, загальному поняттю компетентності. Ю. В. Головач у своїх дослідженнях обґрунтовує використання єдиного терміна фонетичної компетентності учнів, під яким вона розуміє здатність адекватно оформлювати іншомовну мову фонетичними засобами у процесі навчання іноземної мови [2, с. 39].

Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти дають більш повне і комплексне визначення фонетичної компетентності, воно включає знання і навички перцепції і продукції [10]:

- звукових одиниць (фонем) мови і способів їх реалізації в певному контексті;
- фонетичних ознак розрізнення фонем;
- фонетичного складу слів;
- фонетики пропозиції: наголоси і ритм фрази;
- інтонації;
- фонетичної редукції;
- асиміляції;
- елізії.

З огляду на викладені вище точки зору, сформулюємо визначення поняття фонетичної компетентності. Під іншомовною фонетичною компетентністю ми розуміємо систему, в основу якої входять такі компоненти, як знання про нормативний склад фонетичних елементів (фонем та інтоном) іноземної мови, слухо-вимовних і ритміко-інтонаційних навичок автоматизації їх відбору та комбінування, фонетичні вміння.

Значну роль у процесі формування фонетичної компетентності відіграють фонетичні знання – передбачене навчальною програмою засвоєння лінгвістичних понять, вивчення основних фонетичних одиниць, звукових явищ різного рівня – звуку/фонемі, слова, словосполучення і пропозиції, співвідношень між графемою і фонемою, а також транскрипційних позначень, які однозначно характеризують звукові явища. Усі фонетичні знання можна розділити на п'ять груп [11, с. 28]:

- практично-мовленнєві знання;
- знання, пов'язані з теорією мови;
- знання про співвідношення між графемою і фонемою;
- знання знаків фонетичної транскрипції;
- металінгвістичні знання, які базуються на мовній рефлексії і забезпечують формування усвідомленості процесу засвоєння фонетичного аспекту іноземної мови.

До фонетичним навичок відносяться слухо-вимовні (фонемно-правильна вимова звуків у потоці мовлення та розуміння всіх звуків під час аудіювання) і ритміко-інтонаційні навички (навички інтонаційно і ритмічно правильного оформлення мовлення і розуміння мови інших людей).

До фонетичних умінь відносяться вміння розрізняти звуки і букви, вміння відрізняти голосні звуки від приголосних, глухі від дзвінких, визначати явище палаталізації, вміння записувати і читати транскрипцію, інтонувати словосполучення і пропозиції, вміння визначати місце наголосу в слові і синтагмі та ін. [16, с. 25].

Представимо зміст і структуру фонетичної компетентності [1, с. 87].

В основі процесу формування фонетичної компетентності, як і будь-якій іншомовній компетентності, лежить здатність учнів до автономного навчання (the ability for autonomous learning), тобто їх рівень володіння навчальною автономією, яка в педагогіці визначається як здатність особистості усвідомлювати власні потреби, інтереси і задовольняти їх завдяки вільному

вибору методів, форм і засобів навчання, які є ефективними для оволодіння необхідними базовими або додатковими знаннями з конкретної дисципліни.

Наступною складовою в структурі формування фонетичної компетентності є навчальна компетентність (*study competence*), яка ґрунтується на здатності особистості до автономного навчання.

У змісті іншомовної фонетичної компетентності виділяють знання (*knowledge*) фонетичних явищ і закономірностей їх функціонування, що є однією з передумов швидкого і ефективного формування фонетичних навичок. Зокрема, знання фонетичної системи іноземної мови, особливостей артикуляційної бази іноземної мови, характерної для вимови звуків цієї мови, норми вимови і особливостей варіювання в її межах, сучасних тенденцій у вимові сегментних одиниць і особливостей просодичного оформлення різних комунікативних типів висловлювання, особливостей фонетичного оформлення різних стилів мови, відмінностей в рівнях формальності реєстрів та ін.

Ефективне функціонування комунікативної компетентності у процесі іншомовної міжкультурної комунікації можливе за умови сформованості в учнів фонетичних навичок (*phonetic skills*) в аудіюванні (*listening*), говорінні (*speaking*), читанні/читанні вголос (*reading / reading aloud*) і, певною мірою, в написанні (*writing*).

Рецептивні фонетичні навички в аудіюванні включають: розпізнавання на слух автентичну мову за різних умов, диференціювання соціолінгвістичних фонетичних маркерів, ігнорування перешкод, які ускладнюють сприйняття, пов'язане з умовами комунікації та індивідуальними особливостями вимови носіїв іноземної мови, наявністю регіонального акценту та ін.

До продуктивних навичок у говорінні відносяться: коректне оформлення власного висловлювання з урахуванням норми вимовляння іноземної мови, вплив на співрозмовника засобами фонетичного оформлення мови і досягнення мети спілкування, вираження власного ставлення до предмету розмови, співрозмовника і ситуації спілкування, використовуючи відповідні просодичні засоби, гнучка і адекватна відповідно до ситуації спілкування зміна особливості

власного голосу, регулювання свого внутрішнього стану, свідомо контролюючи власну мову, використання різних варіантів вимови відповідно до стилю мовлення і ситуації спілкування, здійснення постійного фонетичного контролю мови, навіть якщо увага спрямована на інші її компоненти, такі як синтаксичне оформлення пропозиції, лексична і граматична коректність висловлювання та ін. [4, с. 65].

Зауважимо, що одним з очікуваних результатів оволодіння англійською мовою є розвиток комунікативної компетентності, тобто мовних знань, лінгвокомунікативних і лінгводидактичних умінь, необхідних для ефективної роботи, які переважно формуються шляхом аналізу навчального процесу, рефлексії цих видів діяльності.

Таким чином, розглянувши зміст і структуру фонетичної компетентності, ми виділили її основні складові: фонетичні знання і навички та уміння. Вивчення особливостей фонетичної компетентності і розробка методики удосконалення фонетичної компетентності на початковому етапі навчання іноземної мови дасть можливість поліпшити якість підготовки учнів.

1.2 Етапи формування фонетичної компетентності

Специфіка формування фонетичних навичок на початковому етапі полягає в тому, що підхід до оволодіння вимовою в рамках мовленнєвого зразка є найбільш ефективним, оскільки він повністю відповідає ролі, яку вимова відіграє у мовленнєвій діяльності. Дошкільники розуміють, що їм потрібно вміти вимовляти звуки, щоб правильно говорити та розуміти мову своїх друзів.

Важливість навичок вимови для мовленнєвої діяльності в її основних різновидах не викликає сумнівів. Порушення фонематичної правильності мовлення, неправильна інтонаційна конструкція призводить до непорозуміння і нерозуміння з боку слухача.

Слід зазначити, що поганий розвиток цих навичок не тільки впливає на видачу інформації дошкільником, але й ускладнює розуміння мовлення іншого. У цьому випадку між ораторами немає необхідної ідентичності в елементах спілкування.

Друга специфічна особливість дітей дошкільного віку, які вивчають іноземну мову, полягає в тому, що в дошкільному віці акцент робиться не на свідомому засвоєнні особливостей артикуляції, а на слуховому сприйнятті мовлення та його наслідування. Засвоєння звуків відбувається не ізольовано, а в мовленнєвому потоці, в мовних структурах та моделях [18, с. 22].

Саме початковий етап викладання іноземної мови є найскладнішим і відповідальним. Тут формується не тільки фонетична база, але й усі інші вміння та навички, тісно пов'язані з нею. Формування фонетичних навичок включає: ознайомлення зі звуками, навчання учнів їх вимови, використання набутих навичок в усному мовленні.

Ще одна специфічна особливість дітей дошкільного віку, які вивчають іноземну мову, полягає в тому, що звукове виробництво, словниковий запас та навчання граматиці відбуваються одночасно. Ознайомлення з фонетичним явищем відбувається через наочну, дещо перебільшену демонстрацію його особливостей у тексті, що звучить. Послідовність подання фонетичного матеріалу продиктована його потребами у спілкуванні. Тому з перших кроків іноді доводиться вводити найскладніші звуки, що не мають аналогу в рідній мові.

Специфіка навчання дошкільників іноземної мови полягає також у тому, що мова вчителя на цьому етапі, як правило, повинна бути трохи перебільшеною та показовою. При поясненні та навчанні використовується аналітико-імітаційний метод, оскільки в цьому випадку ми не говоримо про транскрипцію та звуко-буквений зв'язок через те, що діти дошкільного віку досі не можуть писати букви алфавіту навіть рідною мовою. Правила артикуляції є наближеними (близькими до правильної вимови) за своєю

природою. Це інструкційні правила, які розповідають дошкільнятам, які мовні органи (губи, язик) беруть участь у вимові звуку [3, с. 24].

Знайомлячись із фонетичними явищами, тренування включає два типи вправ: активне слухання зразка та свідоме наслідування, вправи для активного слухання та розпізнавання звуків та вправи для наслідування [9, с. 54]. Активне прослуховування гарантується завданнями, які допомагають привернути увагу до бажаної якості звуку, інтонації; це стимулює виділення з потоку слів конкретного звуку, що підлягає засвоєнню. Піднімаючи руку або сигнальну карту, дитина показує вчителю, як він розпізнав звук. Вправи для активного слухання є обов'язковими для розвитку фонетичних навичок.

Під час розвитку навичок вимови широко використовуються такі організаційні форми роботи: хорова, індивідуальна та парна. Хорова робота дозволяє збільшити час навчання: кожна дитина неодноразово вимовляє необхідні звуки. Крім того, хорова вимова підкреслює особливості вимови звуків, робить їх більш наочними, завдяки відтворенню їх усіма дітьми в унісон. Ефект хорової роботи залежить від того, як вона поєднується з індивідуальною роботою. Важливо чергувати хорову вимову з індивідуальною, підвищуючи відповідальність кожної дитини.

Крім того, важливо використовувати режим парної роботи. На знак вчителя діти звертаються один до одного і по черзі вимовляють слова (фрази, речення), що містять засвоєні звуки. Предметом навчальних вправ є поєднання звуків, розміщених таким чином: склад – слово – речення – текст.

Зауважимо, що існує декілька різних підходів до навчання вимови [15, с. 163]:

- аналітичний (або артикуляторний) підхід;
- імітативний (або акустичний) підхід;
- аналітико-імітативний (або комбінований) підхід.

С. Ф. Шатилов виділяє три етапи [15, с. 166]: орієнтовно-підготовчий, стереотипно-ситуативний або стандартизуючий, варіативно-ситуативний. У процесі навчання вимови ці етапи реалізуються під час:

- подачі у контексті та ознайомлення учнів з новим фонетичним матеріалом;
- автоматизації дій учнів з новими фонетичними одиницями на рівні звука, звукосполучення, слова, словоформи, словосполучення (для сегментних одиниць) і фрази (для сегментних і супрасегментних одиниць);
- автоматизації дій учнів з новими фонетичними одиницями на рівні мінітексту (понадфразової і діалогічної єдності) і тексту.

Контроль сформованості фонетичних навичок здійснюється при виконанні мовних вправ в аудіюванні, говорінні та читанні вголос. При оцінці вимови слід розрізняти фонетичні та фонологічні помилки. Перші спотворюють якість звучання, але не порушують сенс висловлювання; другі спотворюють зміст і порушують правильність розуміння. Фонетичні помилки виправляються, але на оцінку відповіді не впливають, фонологічні помилки є грубими і тому дають підставу для зниження позитивної оцінки за відповідь.

Підсумовуючи написане, можна зробити висновок, що у процесі навчання дошкільників іноземної мови необхідно на початковому етапі особливу увагу приділити формуванню фонетичних навичок як основи для оволодіння іноземною лексикою та граматиною. Крім того, необхідно враховувати специфічні особливості навчання дошкільників іноземної мови, що сприятиме підвищенню ефективності процесу формування мовленнєвих навичок та їх інтеграції у комунікативну діяльність.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

2.1 Роль фонетичної зарядки на початковому етапі навчання іноземної мови

Фонетична зарядка – спеціальна тренувальна вправа з вимови, яка не дозволяє забути фонетичний матеріал, розрахована на 2-5 хвилин і запланована на будь-якому етапі уроку, де це методично доцільно. Фонетична зарядка незамінна для розвитку не тільки вимовних, але і лексичних навичок [21, с. 35].

На ранньому етапі оволодіння іноземною мовою відбувається формування слухо-вимовної бази, і тому навчання вимови на початковому етапі є одним з головних завдань, оскільки набагато простіше сформувати основні механізми правильної вимови на початковому етапі вивчення іноземної мови, ніж виправлення фонетичних помилок у майбутньому.

Зауважимо, що якщо на початковому етапі щось пропущено і виникають неправильні навички вимови, то виправити їх згодом дуже важко. Вирішенню цієї проблеми на початковому етапі і, що дуже важливо відзначити, на наступних етапах допомагає фонетична зарядка [19, с. 21]. Як вже було сказано, фонетична зарядка має особливе і не менш важливе значення на середньому та старшому етапах, коли важливо не тільки підтримувати сформовані навички, а й продовжувати їх удосконалювати. Таким чином, ми вважаємо, що фонетична зарядка є основним способом формування, підтримання та вдосконалення навичок вимови і є спеціальною навчальною вправою з вимови, яка запобігає забуванню фонетичного матеріалу та запобігає деавтоматизації навичок.

Завдяки фонетичній зарядці розвиваються фонетичні навички, які з будь-якої причини були сформовані недостатньо. У фонетичній зарядці на уроці немає і не може бути закріплене місце. На деяких уроках це взагалі зайве. Її місце на уроці залежить від послідовності тих завдань, де учні можуть

зіткнутися з труднощами. Це дозволяє передбачити і уникнути появи можливих фонетичних труднощів будь-якого порядку. У деяких випадках може бути рекомендовано регулярно починати урок з коротких фонетичних зарядок. На початку уроку фонетична зарядка часто виконується на початку уроку як елемент «розігріву», а крім того, вводить учнів в іншомовну атмосферу, яка нейтралізує вплив звукового середовища рідної мови. Крім того, її проведення можливо безпосередньо перед вправами, що викликає посилену увагу до вимови лексичних одиниць, яка потім буде використовуватися в мовленні.

Фонетична зарядка може виконувати й інші завдання [6, с. 13]:

- розвиток мовленнєвого апарату;
- зняття стресу;
- врахування індивідуальних особливостей учнів.

Матеріалом фонетичної зарядки можуть бути окремі звуки, звукові комбінації, слова, речення та короткі тексти, що містять фонетичні явища, потребують постійного повторення та перевірки. Зазвичай фонетична зарядка має зростаючий характер: від менших одиниць до більших, де ці одиниці з'являються в різних комбінаціях.

Наприклад, тренування звуку [θ], яке починається з безпосереднього виголошення цього звуку, а потім скоромовки “*I thought, I thought of thinking of thanking you*” по частинах, з кожним разом додаючи наступні слова. Змістом вправ з елементами фонетичної зарядки на початковому етапі навчання іноземної мови можуть бути наступні види вправ: читання слів, пропозицій, міні-текстів, діалогів, віршів, скоромовок; слухання з метою визначення помилок; проголошення фраз з різною інтонацією; повторення фраз під час паузи після промови диктора або вчителя; повторення синхронно за диктором або вчителем з додатковим завданням.

Мета проведення фонетичних зарядок на уроках іноземної мови – допомогти учням оволодіти та розвинути основні навички вимови та інтонації іноземної мови та зрозуміти іноземну мову на слух. Тому поряд з опрацюванням важких звуків іноземної мови, фонетична зарядка передбачає

систематичну розробку інтонаційних моделей, відтворення комунікативних ситуацій та одночасне розуміння розмовної мови, ознайомлення з різними стилями вимови [23, с. 145].

Крім того, використання прислів'їв та приказок на уроках іноземної мови сьогодні є ефективним методом підтримки інтересу до навчання, підвищення активності та ефективності учнів на уроках, оскільки вони допомагають ввести елемент гри та змагання в процесі оволодіння мовою. Різноманітність прислів'їв та приказок дозволяє успішно використовувати їх на всіх рівнях навчання з різним рівнем мовної підготовки дітей [22, с. 43].

Як відомо, фонетичні навички є найбільш мінливими. Тому їх потрібно постійно підтримувати, розвивати, вдосконалювати і, якщо потрібно, відроджувати їх за допомогою різних фонетичних вправ. Таким чином, лише наявність міцних навичок вимови забезпечує нормальне функціонування всіх без винятку видів мовленнєвої діяльності [5, с. 46].

Тож, фонетична зарядка є основним способом формування вимовних навичок і являє собою спеціальну тренувальну вправу у вимові, яка попереджає забування фонетичного матеріалу і здатна перешкоджати виникненню фонетичної інтерференції. Матеріалом для подібних вправ можуть бути окремі звуки, звукосполучення, слова, пропозиції і невеликі тексти, що містять важкі фонетичні явища.

2.2 Система вправ для формування фонетичних умінь і навичок

На початковому етапі навчання англійської мови як іноземної складність полягає в освоєнні і засвоєнні звукової системи нової мови. Тому основну увагу потрібно сконцентрувати на [24, с. 25]:

- правильній вимові звуків у складах та словах;
- їх розрізненні в потоці мови.

Завдання вчителя на цьому етапі – це розвиток і автоматизація слуховимовних навичок, виховання фонетичного слуху учнів.

Фонетичні навички відпрацьовуються і закріплюються в спеціальних фонетичних вправах різного характеру в процесі навчально-мовних та ігрових дій. Звернення до ігрової форми вправ визначається універсальністю ігрової діяльності, що забезпечує оволодіння мовою в системі взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, а також аспектним вивченням мови [13, с. 48].

Система фонетичних ігор та вправ дозволяє не тільки змінити форму роботи над вимовою, але і зняти психологічну напругу, викликати зацікавленість до досліджуваного звуку, фонетичного явища.

Труднощі для дітей представляють: протиставлення приголосних за твердістю – м'якістю, дзвінкістю – глухістю, вимова шиплячих, поєднання голосних, редукція і т.д. [8].

Говорячи про імітаційні фонетичні вправи, слід розрізнити два типи помилок при сприйнятті і відтворенні звуків іноземної мови: фонетичні та фонологічні помилки. Фонетичні помилки не змінюють зміст речення, а лише змінюють якість вимови. Фонологічні помилки є більш грубими, вони спотворюють зміст і порушують правильність розуміння [15, с. 56]. Особливі труднощі при навчанні вимови іноземною мовою складають слова, які не читаються за правилами. Наприклад, “*sew*” (шити) читається як [səʊ], “*bosom*” (груди, пазуха) читається як ['bʊzəm].

Подібна вимова не за правилами читання може стати причиною серйозних фонологічних помилок, що спотворюють значення слів. Деякі слова, що читаються не за правилами, однак, є часто вживаними і не викликають труднощів в учнів. Наприклад, “*eye*” [aɪ], “*busy*” [bɪzi], “*said*” [sed]. Учні запам'ятовують написання цих слів і їх звуковий образ через часте повторення.

Іноді у вимові частотних слів учні також допускають фонологічні помилки. Як приклад можна навести такі слова: “*autumn*” ['ɔ:təm], “*August*” [ɔ:gəst] учні читають з дифтонгом [au], “*dangerous*” ['deɪndʒrəs] – зі звуком [ж]. виправлення фонетичних помилок становить найбільшу складність, оскільки ці помилки не ведуть до спотворення сенсу висловлювання і виникають

внаслідок великих відмінностей у фонетичних базах досліджуваної і рідної мов. Наприклад, слово “city” в цілому може бути вимовлене правильно, але зайва палаталізація звуків [s] і [t] і довгі звуки [i:] замість короткого звуку [ɪ] роблять ритміку і вимову близькими до української мови.

До фонологічних помилок також можна віднести помилки на глухість і дзвінкість приголосних, які також ведуть до нерозуміння значення фрази. Наприклад, “cap – cab”, “lock – log”, “race – raise”. Сюди ж відноситься відмінність фрикативного звуку [v] і сонанту [w], наприклад, в парі слів “vest – West”; відмінність звуків [s] і [θ] в парі слів “sin – thin”. Усі ці помилки є фонологічними, навіть якщо в результаті невірно виголошеної фонемі прозвучить слово, якого немає в мові.

Фонологічні помилки часто призводять до неправильного перекладу лексичних одиниць. Наприклад, коли учень не може розрізнити довгий і короткий звук: “bit – beat”, “come – calm”, “full – fool”. Вправи на усвідомлену імітацію варто засновувати на подібному мовному матеріалі, який не викликає труднощі в учнів.

Предметом тренувальних вправ на усвідомлену імітацію можуть бути звуки і звукосполучення, що присутні у більших формах (склади, слова, словосполучення і тексти). Робота над вимовою при цьому проходить шлях від слухання тексту до тексту, що створюється учням. Наприклад, учитель пропонує класу скоромовку, короткий вірш або діалог, в якому часто повторюються досліджувані звуки. Також можна використовувати мовні вправи. Прикладом може служити вправа, де завданням учнів є згода або незгода з твердженням. Подібне завдання вчить правильно використовувати логічний наголос у фразі.

На початковому етапі, крім лексичного матеріалу, як фонетичного мінімуму використовуються твори малих жанрів англійського фольклору (загадки, прислів'я), які забезпечуються перекладом і художньо оформлені. Методична новизна застосування малих жанрів полягає в тому, що вони даються у вербальних таблицях після порівняльного читання слів з

досліджуваним звуком, ілюструючи таким чином дане фонетичне явище в живій розмовній мові [7, с. 15].

Робота над звуком розділяється на три етапи [25, с. 48]:

1) фонетичні гри спираються на слухо-зорову ілюстрацію і носять характер фрагментарного знайомства. Вони сприяють розвитку фонетичного слуху і вимовних навичок учнів. Завдання носять рецептивно-репродуктивний характер. У роботі використовуються літерні таблиці. Це набір картинок із зображенням предметів, в назвах яких є досліджувана буква. Фонетичним іграм відповідають завданням з формулюванням: «Слухайте ...», «Послухайте і повторіть ...», «Послухайте і скажіть ...».

2) ставиться завдання – співвідносити звуки з графічним зображенням букв в процесі порівняльного читання складів, слів. Фонетичні ігри носять рецептивний, рецептивно-продуктивний характер. Звуки усвідомлюються як окремі елементи слова. Ігрові завдання побудовані на зіставленні подібних звуків. Вони відповідають фонетичним завданням з формулюванням: «Послухайте і зіставте», «Послухайте ... і зверніть увагу», «Прочитайте і замініть», «Прочитайте, простежте... ».

3) завдання цього етапу – практичне засвоєння звукового ладу англійської мови. Відпрацювання та вдосконалення вимовних навичок полягають в читанні і заучуванні віршів, скоромовок, відгадуванні загадок. Вправи носять репродуктивний – репродуктивно-продуктивний – продуктивний характер. Використанню навчального матеріалу передують лексична робота. Ілюстрації дають можливість введення слів які не перекладаються, що розкривають зміст мовного матеріалу (або дається переклад на англійську мову) [17, с. 52]. Формулювання тут вже наступні: «Прочитай і виділи..», «Прочитай і визнач..» і т.д. При виконанні такого виду завдань вчителю видно ступінь сформованості вимовних навичок учнів. Наприклад, ребуси із завданням: розділити на склади і зробити перший склад другим. Подібна гра не вимагає попередньої підготовки, забезпечена засобами наочності і нетривала за часом.

Мовні ігри допомагають зробити процес навчання іноземної мови цікавим і творчим. Вони створюють атмосферу захопленості і знімають втому у процесі навчання. Мовні ігри використовуються для формування вимовних, лексичних та граматичних навичок і тренування вживання мовних явищ на різних етапах підготовки оволодіння іноземною мовою [20, с. 85].

У процесі навчання іноземним мовам та англійської мови, зокрема, фонетичні ігри потрібні для тренування вимови англійських звуків з метою коректного прочитання і заучування текстів різного ступеня складності. Фонетичні ігри використовуються для розвитку в учнів слухової уваги і пам'яті, вміння чути і диференціювати звуки. Наведемо приклади фонетичних ігор.

Гра «Знайди риму до слів». Вчитель вимовляє слово, а учні повинні знайти до нього риму. Необхідно мати набір картинок з предметами, які могли б римуватися:

doll-ball

snake-cake

dog-frog

clock-cock

bee-tree

mouse -house

see-we

toy-boy

Гра “The Kangaroo”

Вимова звуків [k], [g], спочатку вчимо вірш, розуміючи зміст. Повторюючи вірш, чітко вимовляємо звуки [k], [g].

Come with me to the zoo, zoo, zoo. To see the kangaroo, zoo, zoo; Watch him walk with a kangaroo Jump, jump, jump! As he goes along with a Bump, bump, bump.

Гра «Вимова звука [w]». Скоромовка:

I wish you to wash my Irish wristwatch.

Гра “Little Sleepy Head”. Цей вірш корисно використовувати для тренування учнів у вимові звуку [o:]

They call me Little Sleepy Head!

I yawn at work, I yawn at play!

I yawn and yawn and yawn all day

Then take my sleepy yawns to bed!

That's why they call me Sleepy Head.

Зіграти соню, який вічно позіхає, не так важко. Положення губ при вимові звуку [o:] наочно демонструється в слові *yawn*.

Гра “Who Knows the Symbols for the Sounds Best?”

Вчитель вимовляє англійські звуки, а учні показують відповідні транскрипційні значки. Можна видозмінювати умови гри: учитель показує транскрипційні значки, а учень вимовляє відповідний голосний звук або слово, що містить цей звук.

Гра “Let Us Work on Intonation”.

На класній дошці написані пропозиції. Представники команд повинні проставити наголоси, стрілочками відзначити підвищення або пониження голосу і правильно прочитати ці пропозиції.

Гра “Sending a Telegram”

Клас вибирає ведучого. Учитель просить його представити себе в ролі телеграфіста і послати телеграму – сказати по буквах слова, роблячи паузу після кожного слова.

Тож, подібні прості фонетичні ігри дозволяють тренувати артикуляцію не тільки на початку, але і на більш просунутих етапах навчання.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі здійснено вивчення особливостей формування фонетичних умінь і навичок на початковому етапі навчання іноземної мови.

Нами було визначено, що під іншомовною фонетичною компетентністю розуміється система, в основу якої входять такі компоненти, як знання про нормативний склад фонетичних елементів (фонем та інтоном) іноземної мови, слухо-вимовних і ритміко-інтонаційних навичок автоматизації їх відбору та комбінування, фонетичні вміння.

Розглянувши зміст і структуру фонетичної компетентності, ми виділили її основні складові: фонетичні знання і навички та вміння. Саме початковий етап викладання іноземної мови є найскладнішим і відповідальним. Тут формується не тільки фонетична база, але й усі інші вміння та навички, тісно пов'язані з нею. Формування фонетичних навичок включає: ознайомлення зі звуками, навчання учнів їх вимови, використання набутих навичок в усному мовленні.

У методиці викладання іноземних мов існує виділяють такі підходи до навчання вимови: аналітичний (або артикуляторний) підхід; імітативний (або акустичний) підхід; аналітико-імітативний (або комбінований) підхід.

Контроль сформованості фонетичних навичок здійснюється при виконанні мовних вправ в аудіюванні, говорінні та читанні вголос. При оцінці вимови слід розрізняти фонетичні та фонологічні помилки. Перші спотворюють якість звучання, але не порушують сенс висловлювання; другі спотворюють зміст і порушують правильність розуміння. Фонетичні помилки виправляються, але на оцінку відповіді не впливають, фонологічні помилки є грубими і тому дають підставу для зниження позитивної оцінки за відповідь.

Нами було визначено, що якщо на початковому етапі щось пропущено і виникають неправильні навички вимови, то виправити їх згодом дуже важко. Вирішенню цієї проблеми на початковому етапі і, що дуже важливо відзначити, на наступних етапах допомагає фонетична зарядка. Фонетична зарядка є

основним способом формування, підтримання та вдосконалення навичок вимови і є спеціальною навчальною вправою з вимови, яка запобігає забуванню фонетичного матеріалу та запобігає деавтоматизації навичок.

Фонетичні навички відпрацьовуються і закріплюються у спеціальних фонетичних вправах різного характеру в процесі навчально-мовних та ігрових дій. Звернення до ігрової форми вправ визначається універсальністю ігрової діяльності, що забезпечує оволодіння мовою в системі взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, а також аспектним вивченням мови. Система фонетичних ігор та вправ дозволяє не тільки змінити форму роботи над вимовою, але і зняти психологічну напругу, викликати зацікавленість до досліджуваного звуку, фонетичного явища.

Тож, вивчення особливостей фонетичної компетентності і розробка методики удосконалення фонетичної компетентності на початковому етапі навчання іноземної мови дасть можливість поліпшити якість підготовки учнів.

Я, Пятяка Дарія Романівна, своїм підписом засвідчую, що моя бакалаврська робота «Формування фонетичних умінь і навичок на початковому етапі навчання іноземної мови» виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басіна А. Методика викладання іноземної мови в початковій школі / А. Басіна. – Київ: Шкільний світ, 2007. – 128 с.
2. Бігич О.Б. Теорія і практика формування методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи : навч. посібник / О. Б. Бігич – Київ: Ленвіт, 2006. – С. 39-60.
3. Бідюк І. Психологічні основи навчання іноземної мови в початковій школі / І. Бідюк // Психологічна газета. – 2004.– №20.– С.24-31
4. Богуш А. Дошкільна лінгводидактика / А. Богуш. – Запоріжжя, 2002. – 211 с.
5. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов : навч. посіб. / О. І. Вишневський – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2011. – С. 46-59.
6. Гордєєва А. Й. Формування англомовної лексичної компетентності молодших школярів з використанням карт пам'яті / А. Й. Гордєєва, С. Й. Кулик // Іноземні мови. – 2013. – Вип. 2(74). – С. 13-19.
7. Гусак Л. Є. Застосування методу асоціативних символів у процесі вивчення англійського лексичного матеріалу / Л. Є. Гусак // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2011. – № 17. – С. 15–19.
8. Дем'яненко О. Є. Фонетична робота з дітьми старшого дошкільного і молодшого шкільного віку в умовах багатомовності / О. Є. Дем'яненко. – Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2005. – 92 с.
9. Дитина: програма виховання і навчання дітей від 3 до 7 років. – Київ : Богдана, 2004. – 231с.
10. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / ред. С. Ю. Ніколаєва. – Київ : Ленвіт, 2003. – 273 с.
11. Захарченко А. О. Особливості організації навчання англійської мови на ранньому етапі / А. О. Захарченко // Англійська мова у початковій школі. – 2008. – № 1 (38). – С. 28-31.

12. Коваленко О. Я. Формування компетентнісного підходу до вивчення іноземних мов / О. Я. Коваленко/ // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2008. – №3.
13. Кочергіна Л. Місце і роль гри у системі навчання іноземної мови /Л. Кочергіна // Рідна школа. – 2005. – №3. – С. 48-50
14. Кравчук Л. Побачити кожний успіх: особливості навчання лексики на початковому етапі / Л. Кравчук// Іноземні мови в навчальних закладах. – 2009. – №2. – С.43–48.
15. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / Колектив авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – Київ : Ленвіт, 2002. – 327 с.
16. Навчальні матеріали з практичної фонетики англійської мови для студентів 1 курсу / Укладачі : В. Ю. Паращук, М. П. Дворжецька. – Київ, 2003. – С. 25.
17. Паршикова О. О. Комунікативно-ігровий метод навчання іноземної мови учнів початкової загальноосвітньої школи (теоретико-методологічний аспект) / Паршикова О. О. – Донецьк : Видавництво «Вебер», 2009. – 296 с.
18. Редько В. Молодші школярі... які вони? Залежність ефективності навчання іноземних мов учнів початкової школи від їхніх вікових особливостей / В. Редько // Іноземні мови в вищих навчальних закладах. – 2003. – №1. – С.22-30.
19. Роговик Л. Психомоторні компоненти навчання. Енергія навчального простору в психомоторних іграх / Л. Роговик // Початкова школа. – 2004. – №7. – С.21-24.
20. Роман С. В. Методика навчання англійської мови у початковій школі : [навчальний посібник] / С. В. Роман. – Київ : Ленвіт, 2009. – 216 с.
21. Роман С. В. Психологічні основи навчання іноземної мови у початковій школі / С. В. Роман // Іноземні мови. – 2002. – №1. – С.35-38.
22. Стом О. Ю. Навчальні ігри в початковій і середній школі / О. Ю. Стом, С. В. Рудь. – Харків : Вид. група «Основа», 2010. – 127 с.

23. Чумак Н. П. Навчити дітей користуватися мовою із задоволенням / Н. П. Чумак // Іноземні мови в навчальних закладах. – №2. – 2003. – С. 145–149.
24. Dieling H. Phonetik lehren und lernen / H. Dieling, U. Hirschfeld – Berlin, Munchen: Langenscheidt, 1995. – S. 25.
25. Kramer K. Wie werde ich ein Sprachgenie? / K. Kramer // Gehirn & Geist. – Heft 2/2002. – S. 48-50.

ДОДАТКИ

Додаток А

План-конспект уроку для дошкільників

Мета уроку:

- **практична:** формувати навички техніки читання слів з голосними буквами «о», «і»;
- **розвивальна:** стимулювати пізнавально-комунікативну мотивацію, розвивати довготривалу й оперативну пам'ять, мислення, увагу учнів;
- **освітня:** розширити загальний кругозір учнів та вміння порівнювати нові звуки, що вивчаються із звуками рідної мови;
- **виховна:** виховувати бажання учнів вивчати іноземну мову, доброзичливість та допитливість учнів.

Етап. Прийом.	Зміст роботи
<p>Етап 1. Підготовка до читання слів. Прийом. Активне слухання. Хорове та індивідуальне повторення за вчителем.</p>	<p>Т. Сьогодні до нас у гості завітали Мальвіна та Пінокіо. Вони просять у вас допомоги отримати золотий ключик у черепахи Тортілли. А для цього потрібно навчитися читати слова з голосними буквами «о», «і».</p> <p>Сьогодні ми будемо вчитися читати слова з голосними буквами, які подібні зі звуками рідної мови [o], [i]. А допоможе нам в цьому наш маленький помічник – Язичок, називатимемо його Mr Tongue.</p> <p>Вранці Mr. Tongue прокинувся, позіхнув: [o-o-o] та вигукнув [i-i-i].</p> <div data-bbox="703 1424 1283 1809" data-label="Image"> </div> <p>Т. А зараз слухайте уважно. Я називатиму букву і буду вимовляти звук, який вона дає (почергово вводять букви «о», «і»).</p> <p>Т.-СЛ. Повторюйте за мною: о - [o], і - [i] (використовуються картки з буквами та знаками</p>

Етап 2. Контроль засвоєння букв, звуків та знаків транскрипції.

Приєм.

Індивідуальне виконання розпоряджень учителя на розпізнавання (буква - звук).

транскрипції).

Т. Пінокіо отримав завдання від черепахи Тортілли: встановити відповідність між буквами «о», «і» та їх знаками транскрипції [o], [i].

Т. Розкладіть картки з буквами та знаками транскрипції на партах. Мальвіна показує картку з транскрипційним знаком ([o], [i]), а ви допоможіть Пінокіо знайти відповідну букву велику та маленьку. А тепер навпаки. Мальвіна показує букву, а ви допоможіть Пінокіо знайти відповідний знак транскрипції.

Етап 3. Навчання техніки читання.

Приєм1..

Читання слів з карток вголос

Приєм 2.

Самостійне читання слів.

Приєм 3.

Читання вголос і мовчки

Т. Наступне завдання, яке отримав Пінокіо – прочитати слова з цими буквами вголос. (Мальвіна розміщує на дошці картки зі словами)

Т. – СІ. **In, it, on, not, tin, is, doll, dog.**

Т. Допоможіть Пінокіо прочитати слова та визначити скільки слів із звуком [o], [i].

Прочитайте такі слова. Чи є серед них слова із звуком [o]. Скільки їх?

P1, P2, ... A lot, a pit, a pot, a lift, Tim, Tom, Nick, Morris, a big dog, a film, kid, rabbit, hop.

Чи є серед них слова із звуком [i]? Скільки їх?

Т. Допоможіть Пінокіо вибрати імена із звуком [o], [i].

Прочитати імена хлопчиків та дівчат.

Bill, Tom, Sal, Frank, Nil, Bob, Rob, Liz, Dan, Vicky, Ron, Sim, Moll, Pol, Max, Rolf, Sibi, Nell, Sam, Ann, Tim, Fred.

Приєм 4.

Розв'яжіть
головоломку та
прочитайте
одержане слово.

Приєм 5.

Індивідуальне
читання речення
вголос.

Працюємо двома командами. Вибираємо слова та голосно читаємо класу.

Команда 1 – із звуком [i]. *Команда 2* – із звуком [o].

Т. Допоможіть Пінокіо розв'язати головоломку та прочитати одержані слова. Хто буде першим?

Р: Oldl, flit, itn, gdo

Т. Допоможіть Пінокіо прочитати речення.

P1, P2, P3.... It is his box. It is not big. Morris is a doll. It is Tim.

Ви справилися з завданням і Пінокіо отримав золотий ключик у черепахи Тортілли.

